
LITTERATUR

GUNNAR DAHMÉN:

SÄG MIG VAD DU LÄSER...

Om påståendet "Säg mig vem du umgås med och jag ska säga dig vem du är", är sant, kan också umgänget med böcker karakterisera mig. Kanske kan det ligga till grund för vad jag tänker och känner? Likaså vad jag har för ideal. Sitt umgänge väljer man inte alltid fritt och detsamma gäller böcker. Bokhyllan i barndomshemmet, skolbiblioteket, ett tillfälligt besök i en boklåda eller en bok till natteläsa i ett hus man råkar gästa - tillfälliga möten med böcker kan ge bestående intryck.

När Hjalmar Söderberg såg ut i världen tyckte han att de ledande statsmännen handlade "som om de hämtat sina inspirationer ur kriminalromaner". Nu finns det en mängd biografier och memoarer som kan tala om deras läsvanor och även ett och annat om hur deras läsning påverkas. Skillnaderna ifråga om förutsättningarna för läsning kan skifta. Om man ser till hemmiljön har Amerikas presidenter en mycket skiftande bakgrund. Harry S. Truman och Jimmy Carter kom från hem där det var gles med böcker på bokhyllan emedan en

Roosevelt och en Kennedy växte upp i hem med välförsedda bibliotek. Om sålunda barnet Truman inte hade mycket att välja mellan så var det dock ingalunda förströelselitteratur men väl några klassiker och historiska verk ur vilka fadern läste högt. Det fastnade i barnets minne och som vuxen kunde han tala om Marcus Aurelius, Henrik av Navarra, Gustav den II Adolf och Thomas Jefferson som hade de varit grannar man umgåtts med. I sin plånbok bar han sin lapp med några rader av Tennyson. Skalden ser ett framtidsrike av fred och harmoni. "For I dipped into the future, saw a vision of the world till the wardrum throb'd no longer." I det samhälle där Carter växte upp fanns inte något lånebibliotek men av sin lärarinna fick han låna Tolstoys *Krig och fred*.

Vanliga vardagsmänniskor

Av titeln hade han väntat sig att den skulle handla om indianer och cowboys och hans första reaktion var besvikelse. Men det var en läsning som han många gånger framledes i livet skulle återkomma till. Den lärde honom, säger han, att his-

toriens stora händelser i sista hand bestäms inte av de ledande männen men av de vanliga vardagsmänniskorna.

J. F Kennedy säger att han fick sina flesta tankar från böcker och var medveten om att han därvid skiljde sig från Roosevelt, som fick sina tankar från samtal. På den icke ovanliga frågan vilka tio böcker utom Bibeln, han skulle välja svarade Kennedy att han omöjligen kunde göra ett urval för alla tider, men om det gällde vad han som president ansåg särskilt läsvärt, nämnde han verk som Lord David Cecils levnadsteckning av Melbourne, den unga drottning Victoria av Englands rådgivare samt vidare Barbara Tuchmans *The guns of August*, som behandlar bakgrunden och händelserna kring första världskrigets utbrott. Ingen annan bok gav nämligen så tydligt bevis för hur okunnighet och felbedömning kan leda till katastrof. En av Kennedys första åtgärder när han flyttade in i Vita Huset, var att välja ut två hundra böcker som han ville ha tillhands.

Boksynthet

Namn som Eisenhower, Lyndon B Johnson, Gerald Ford, Richard Nixon och Ronald Reagan förbinder man väl knappast med boksynthet men säker kan man inte vara, även om en tidskrift skrev att både Carter och Reagan tycktes leva i den föreställningen att världen skapats vid den tid de själva föddes. Richard Nixon, som skrivit ett flertal böcker i politiska ämnen med intressanta personkaraktäristika, låter vissa funderingar om läsning

komma till tals. En politisk ledare, menar han, behöver inte nödvändigtvis i första hand läsa statsvetenskaplig litteratur, men väl böcker som skänker kännedom om livet och människorna. Han beklagar den ungdom som idag förhäxas framför TV, vilket inte gör dem till ledare.

Två skrivbord

Den arbetsrutin efter vilken dagens politiker tvingas leva lär inte ge mycken tid till övers för läsning, utöver den tid som går åt till att läsa promemorior och utredningar. Talskrivare gör både förarbete, utkast och mer därtill. Han letar fram lämpliga citat och anspelningar. Annat var det förr i världen. Benjamin Disraeli skrev roman efter roman och Gladstone hade två skrivbord - ett för politik och ett för teologi och litteratur. En ofrivillig utestängdhet från politisk verksamhet kan däremot erbjuda tid för läsning och studier, som kan komma väl till heders när man åter träder in i politiken. Winston Churchill använde sin tid i öknen till att skriva de stora verken om Malborough och Randolph Churchill.

Churchills bibliotek omfattar 10.000 volymer. Nu behöver böcker på bokhyllor inte betyda att det är lästa böcker, men Churchill var en storläsare. Hans livläkare säger att han mitt under en

måltid kunde ta upp en bok ur fickan. Själv säger Churchill att "om man inte kan läsa alla böcker så kan man behandla dem vänligt, bläddra i dem, låta någon sida falla upp, ta fasta på någon rad och läsa vidare och låta böcker bli, om inte ens vänner, så dock bekanta." Churchill kunde långa stycken poesi utantill, men hans huvudsakliga läsning var historia och krigsvetenskap. Den kunskap han hade från klassikerna var grundlig, men som alla autodidakter hade han luckor i sin kunskap som han dock var medveten om.

Adolf Hitlers bokhylla under hans tidigare år i Wien innehöll ett antal populärhistoriska arbeten. En bok ur vilken han kunde långa stycken utantill var den tyske militärhistorikern Clausewitz's arbete *Om kriget*. Han lär också ha anammat innehållet i tidens populära så kallade bonderomaner, som framställde hur bönder drevs från sina gårdar till städernas industrier, ägda av judarna. Han låter oss ta del av sina reflexioner om läsning. "Att läsa betyder något helt annat för mig än för genomsnittet av våra så kallade intellektuella. Jag känner till dem som läser i all oändlighet, bok efter bok, sida efter sida. De vet givetvis en massa men de kan inte skilja sådant som är nyttigt att veta från sådant som inte kan bli till gagn och kan alltså inte präglade in det förra i minnet och koppla bort det senare. Läsningen är inte ett självändamål utan ett medel att nå ett mål... Den som har odlat läsningens konst ser ögonblickligen i en bok eller en tid-

”

*Benjamin
Disraeli skrev
roman efter roman
och Gladstone
hade två skrivbord
- ett för politik
och ett för teologi*

”

skrift eller en broschyr, vad som bör behållas i minnet, därför att det fyller ens personliga behov eller är värt att veta i största allmänhet."

En som helt delade nazisternas uppfattning att böcker kunde vara farliga och måste kontrolleras var Josef Stalin. Han följde noga vad som skrevs och hans smak och fördomar var vägledande. Engelsmannen C. P. Snow, som hade åtskilliga kontakter med sovjetiskt kulturliv, säger att man gör Stalin orätt om man fränkänner honom bokliga kunskaper. Från tiden i klosterekola hade han en grund av beläsenhet i klassikerna och förvisningstiden gav honom tid att läsa. Han var intresserad av Dostojevskij som en politisk kraft. Enligt Djilas, som kommit Stalin närmare än de flesta, ansåg han Dostojevskij vara en stor författare men med dåligt inflytande på ungdomen. Han fick inte läsas.

Konrad Adenauer fann sina ideal i schweizaren Carl Hiltys böcker. Hiltys *Lycka* var mycket läst av samtiden och

hans bok i Adenauers ägo är försedd med talrika understrykningar. "Hur är det möjligt", frågar Hilty, "att komma sig upp i världen utan intriger?". En av Adenauers levnadstecknare menar att man i hans tal och skrifter finner att han står på den fasta grund han funnit i Hiltys moralfilosofi, som går ut på en varning för materialism och talar om människans värdighet. Tankar som den unge Adenauer anammade och särskilt i en period då han till följd av en väns död var en ängsligt sökande själ.

Ivrig läsare

Gunnar Häggglöf återoppar en fransk karaktärsstudie av de Gaulle, av vilken framgår att de Gaulle livet igenom var en ivrig läsare. "Hans far, en mångsidigt lärd man, sökte uppfostra sonen till att älska Tacitus och Seneca men den unge de Gaulle föredrog Cornielle, Bergon och (!) Edmond Rostand." Av samma källa framgår också att de Gaulle ständigt var angelägen om att träffa författare. Till Sartre skrev han en gång ett vänligt brev, vilket Sartre besvarade med sarkasmer. Anmärkningsvärt är att västerländsk litteratur synes ha påverkat också dem som hörde hemma i främmande kulturer, men kanske är det inte så märkvärdigt med tanke på deras studieår i främmande land. Den trettiofyraårige Gandhi fick som advokat i Johannesburg till låns engelsmannen John Ruskins *Unto this last*, vilken bekämpade maskinkulturen och den civilisation som grundade sig på pengar, och istället såg det manuella

arbetet som det normala. Han menade att det inte är moraliskt rätt att äga mer än man behöver. Gandhi, som läste boken på en tågrespa till Durban, bekänner: "Jag beslöt att förändra mitt liv under intrycket av denna bok." Gandhis lärjunge Nehru som studerat i England, gav sin artonåriga dotter Indira *The Science of life*, författad av H G Wells och Julian Huxley i födelsedagspresent. Han skrev i boken att hon inte skulle sätta sig ner och läsa boken i följd, utan välja de sidor hon fann intressanta. Indira skulle i fortsättningen inhämta råd av sin fader, som skrev till henne att "det är bra att läsa böcker men jag är rädd för att de som läser alltför många böcker fort bara skummar över dem och glömmer det dagen därpå."

Rena och orena

Bibelcitater behöver inte betyda förtrogenhet med Bibeln eftersom åtskilliga bibelord är bevingade och allmångods i kunskapen. Chrustjev var gammal nog för att från skolan och hemmet ha fört med sig en viss bibelkunskap, vilken han rörde i sin drastiska talekonst. Han försäkrar att han inte är den som vänder andra kinden till. Tvärtom slår han igen så att huvudet flyger av. I samtal med Nehr om kastväsendet återopade han de rena och orena djur som Noa sorterade.

Den amerikanska och engelska politiska talekonsten är tämligen rik på bibliska anspelningar man kunde räkna med åhörarnas kunskap. Så när Gladstone talade om "adullamiterna" så begrep man

att han liknade frondörerna i det liberala partiet med de missnöjda som församlade sig med den unge David i Adullams grotta - allt enligt Första Samuelsboken.

Våra egna politiker då? "Ha de någonsin", skriver Ernst Wigforss, "i mina ådror flutit några droppar av det blod man kallar revolutionärt, har jag ärvt dem från Viktor Rydberg, inte från Karl Marx." I Tage Erlanders hem fanns Strindbergs *Svenska öden och äventyr*, där novellen *De lycksaligas ö* gav honom anledning att fundera över vad man i skolan lärde om religionskrigen.

Sockenbiblioteket skapade läslust. "Min läslust blev någonting av en last som jag försökte dölja för omgivningen, så gott det nu gick". Som student i Lund blev Tage Erlanders tillgång till böcker än större och lägg därtill "turen att under ett par år få hyra ett möblerat rum, som var fyllt av en litteraturhistorikers hyllor." När han blickar tillbaka tycker han, att han läste alltför planlöst och osystematiskt. När han hör talas som sådana som läser en bok om dagen säger han sig vara tveksam om en sådan bokslukare egentligen begriper vad han läser.

NILS KARLSON:

BEKLÄMMANDE SNS-RAPPORT

Klarar svensk demokrati en kommande politisk kulturchock av ännu oanad storlek och kraft?

I en föga uppmärksammas bilaga till Lindbeck-kommissionen (SOU 1993:16) hävdade den förre socialdemokratiska finansministern Kjell-Olof Feldt att det svenska politiska systemet står inför en kulturchock.

Demokrati som dialog, av Bo Rothstein (red.), Peter Esaiasson, Jörgen Hermansson, Michele Micheletti och Olof Petersson, SNS-förlag 1995.

Skälet skulle vara att för första gången i modern historia kommer politik, under överskådlig tid, att vara liktydigt med reella försämringar för alla:

"I Sverige har 'politik', både programmatiskt och praktiskt, under snart 50 år bestått av ekonomiska framsteg, ökad trygghet, fler rättigheter, höjd levnadsstandard. Visst har välfärdsstatens roll i denna utveckling ifrågasatts eller t o m förnekats. Men angreppen på välfärdsstaten har i allmänhet beskrivits som en 'trade off' - medborgarna har förespeglats